

1930-1940 Dönemi Türk Mimarlığı

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BÖKKURT

1930'lu yıllarda, Türk neoklasizminin özgün örneklerinin verildiği “Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi” yoğun bir şekilde eleştirilmeye başlanmış ve yeni mimari arayışlar baş göstermiştir.

I. Ulusal Mimarlık anlayışı içerisinde tasarlanıp, inşa edilen Divan-ı Muhasebat Binası'nın (Eski Sayıştay Binası) yıktırılarak, yerine daha modern bir yapının yaptırılması, artık bir dönemin sona erdiğine işaret eder.

Mimar Egilim'in modern görüntü vermesi için cephelerini değiştirdiği yapı 1925 yılında Birinci Ulusal Mimarlık üslûbunda, Nazım Bey tarafından tasarlanmış, müteahhitliğini Arif Hikmet Koyunoğlu yapmıştır. Bugünkü yapı kübik biçimlenmesiyle iki yanındaki birinci ve ikinci meclis binaları ve karşısındaki Ankara Palas'la büyük üslûp ayrılığı gösterir.

Sayıştay (1928-1930)

1931 yılında Mimar dergisinde “Türk Mimarisi ve Beynelmilel Mimarlık Vasıfları” başlıklı makalesinde Burhan Arif durumu şu cümlelerle eleştiriyor:

“...Zevk itibariyle de şüphesiz Ankara'nın imarında vücut bulmuş olan sivri kemerli, kubbeli, istalaktitli binalarda geçen devirlerin tekrar kabil olamayacağı gibi, bazı yapı sahiplerinin bir Türk üslûbu sermestisi içinde Ankara, İstanbul, İzmir, Balıkesir, Bandırma gibi inkışaf etmekte olan şehirlerin mimari bünyelerini birer posta kalıbına benzetmeleri, ümran hayatımızda pek pahalıya mal olan acı tecrübeler imkanını bırakmayacaktır.”

SAN 416

Mimarlık konularına ilgi duyan Ahmet Haşim ise bu durumu Gurabahane-i Laklakan'da şöyle eleştirmiştir:

“Genç şairler parmak hesabı ile mani düzmeye başlayalı, bazı yenilik taraftarları, Türk sazını değnekle idare etmeye kalkışalı, mimarlarımız arasında da ne isimle yad edeceğimizi bilemediğimiz mahut medrese mimarisi yayılmaya başladı... Otel, banka, mektep, iskele, şimdi dışarıdan minaresi ve içerden minberi eksik birer cami karikatürüdür. Bu tarz inşa usulüne, mimarlarımız ‘Türk Mimarisi’ diyorlar”.

Mimar Kemalettin Bey'in yanında uzun yıllar çalışmış Mehmet Nihat Nigizberk'in Kudüs'te yaptığı Palas Oteli'nin plan, kesit ve görünüşlerini yayınladığı 1931 tarihli Mimar dergisinde yazdığı şu satırlar ilginçtir:

“... Arkadaşlarım bu resimleri gördükten sonra, pek haklı olarak diyecekler ki artık cephelerde taşlara oymalar yapmak devri geçti. Ben buna şu esbattan dolayı mecbur oldum. Kudüs, bütün edyamin tarihi sinesinde eski ananeleri ile saklayan bir şehirdir ve bu sermayeleri ile cihanın seyyahlarını kendine celbetmektedir. Ben de bu binanın tarzı mimarisinde çok yenilik göstermek istemedim. Gayem, milli mimarimizi klasik esaslara sadık kalarak bu anane şehrinde tesbit etmektir.”

1927 yılından itibaren yabancı mimarların Türkiye'deki etkinliklerinde bir artış görülmektedir.

Bu yeni süreçte yerli ve yabancı mimarların bir bölümü uluslararası anlayışa uygun, Batı'dan esinlenen rasyonel-fonksiyoncu akıma bağlı kalırlarken, diğerleri biçimsel anıtsallığı temel alan yaklaşıma uygun çalışmışlardır.

Yabancı mimarlar sorunu Cumhuriyet döneminde de yaşanmış, özellikle 1927'de endüstriyi özendirmek amacıyla çıkarılan Teşvik-i Sanayi yasası çerçevesinde çok sayıda yabancı uzaman ülkemize davet edilmiştir.

1930'lu ve izleyen yıllarda Güzel Sanatlar Akademisi'nde yabancı uzman olarak Giulio Mongeri, Ernst Egli, Hans Poelzig, Martin Elsaesser, Bruno Taut, A. Vorhölzer, Gustav Oelsner, Wilhelm Schütte.

İstanbul Teknik Üniversitesinde Clemens Holzmeister, Debes Gustav Oelsner, Paul Bonatz, Friedrich Hess, Tiedje, Rolf Gutbord, Gerhard Graubner, Dilz Brandi, Bruno Zelvi, Jürgen Joedicke, Wilhelm Landzettel, Hans Koepf görev yapmışlardır.

Bu dönemde batılı kent planlamacılarının da Türkiye’de çalışma olanağı bulunduğu görülür.

İzmir Alsancak’ta yöresel imar planı için René Danger,

Anakara’da biri eski Ankara, biri de Yenışehir’de olmak üzere iki yöresel imar planı için (1924) Heussler,

Ankara İmar Müdürlüğü Danışmanlığı, Ankara İmar Planı ve Raporu (1928-1932), Mersin, Adana, Ceyhan, Gaziantep ve İzmir imar planları (1930-1939) için Herman Jansen,

İstanbul İmar Planı ve raporu (1933) için Herman Elgötz,

İstanbul İmar Planı için (1936-1950) Henri Prost,

İzmir İmar Planı ile ilgili ön çalışmalar ve raporlar için (1940) Le Corbusier, bu yabancılardan bazılarıdır.

Ernst Arnold Egli

1930 - 36'da İGSA (b. MSÜ) Mimarlık Bölümü'nün eğitim programını yeniden düzenlemekle görevlendirilen Egli, Almanya'daki mimarlık eğitimini temel alarak yeni bir örgütlenme gerçekleştirdi ve akademinin öğretim kadrosunda görev aldı. Mimar Vedat Tek 'in akademiden ayrılması üzerine tasarım atölyesini devralarak öğretimin ana yönelimini I. Ulusal Mimarlık'tan akılcı-İşlevsel mimarlık anlayışına döndürdü. İGSA'da ilk Şehircilik Enstitüsü'nü de kuran Egli Türkiye'de döneminin öteki yabancı mimarlarından daha derin ve önemli bir etki yarattı.

Ders ve yazılarında, yüzeysel bir aktarmacılık yerine Türkiye'nin koşullarını ve birikimlerini gözeterek, çevre kaygısı taşıyan bir mimarlık önerdi, Anadolu mimarlığının bilimsel olarak araştırılmasına ve Milli Mimari Semineri'ne önyak oldu.

Sayıştay (1928-1930)

İsmet Paşa (Zübeyde Hanım Kız Enstitüsü), 1930

ANKARA İLİ
ZÜBEYDE HANIM
KIZ İNŞAAT LİSESİ
MİMARLIK LİSESİ
MADDELLİ KIZ İNŞAAT LİSESİ

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARISI
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARISI
Doç. Dr. Tolga BOLKURT

Ragıp Devres Villası-İstanbul Bebek, 1932

Uluslararası Mimarlık üslubunu yansıtan, İstanbul'un ilk modern konutlarından olarak kabul edilir.

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

ÖZEL
MİMAR
KURUMU

34 VKK49

Bu dönemde Güzel Sanatlar Akademisindeki değişimlere koşut olarak, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde de çalışmalar yapılmıştır. Bu okulda da Avusturyalı **Clemens Holzmeister** (1886-1983) ve Alman **Paul Bonatz** görev almıştır.

Bu arada bu kişilere karşı bir tepki de doğmuştur. Tepkinin önemli bir nedeni kamu yapılarının büyük bir bölümünün tasarım ve uygulamasının yabancı mimarlara verilmesidir.

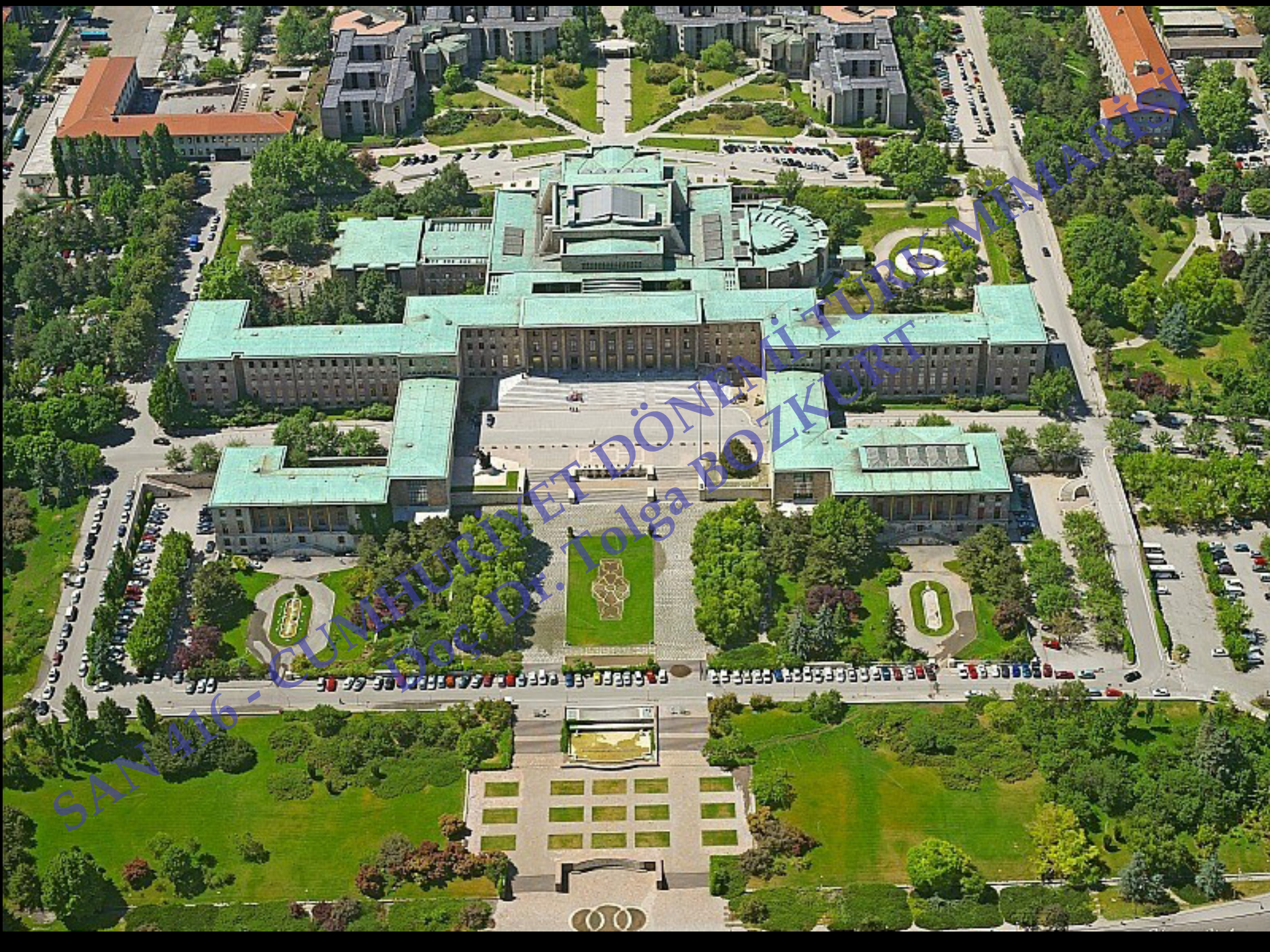

Clemens Holzmeister (1886-1983)

Holzmeister 1928 yılında Almanya'nın Avusturya'yı işgali üzerine Viyana'dan ayrılarak İstanbul'a yerleşti. Daha önceleri 1927-1938 yılları arasında Viyana'daki bürosunda tasarladığı projeleri gerçekleştirmek için Ankara'ya gelen Holzmeister, Türkiye'nin yeni biçimlenen başkentinde çok sayıda kamu yapısı tasarlayıp gerçekleştirme olanağı buldu.

11 Ocak 1937'de çıkarılan bir yasa ile açılan Türkiye Büyük Millet Meclisi proje yarışmasının Birincilik Ödülü'nü kazanan Holzmeister'ın bu yapılar içinde gerçekleştirdiği en önemli eseri 1963'te tamamlanan Türkiye Büyük Millet Meclisi binasıdır. Milli Savunma Bakanlığı (1927-30), Milli Eğitim Bakanlığı (1929-34), Orduevi (1930-35), Harp Okulu (1930-35), Güven Anıtı (1931-36; Anton Hanak ve Joset Thorak ile), Çankaya Cumhurbaşkanlığı Köşkü (1931-32), Ulus Merkez Bankası (1931-33), İçişleri Bakanlığı (1932-34) ve arkasında yer alan Vilayet Meydanı (1933-35), Bayındırlık Bakanlığı (1931-34), Yargıtay (1930-34), Ulus Emlak Bankası (1933-34) Holzmeister'ın Ankara'daki diğer önemli eserleridir.

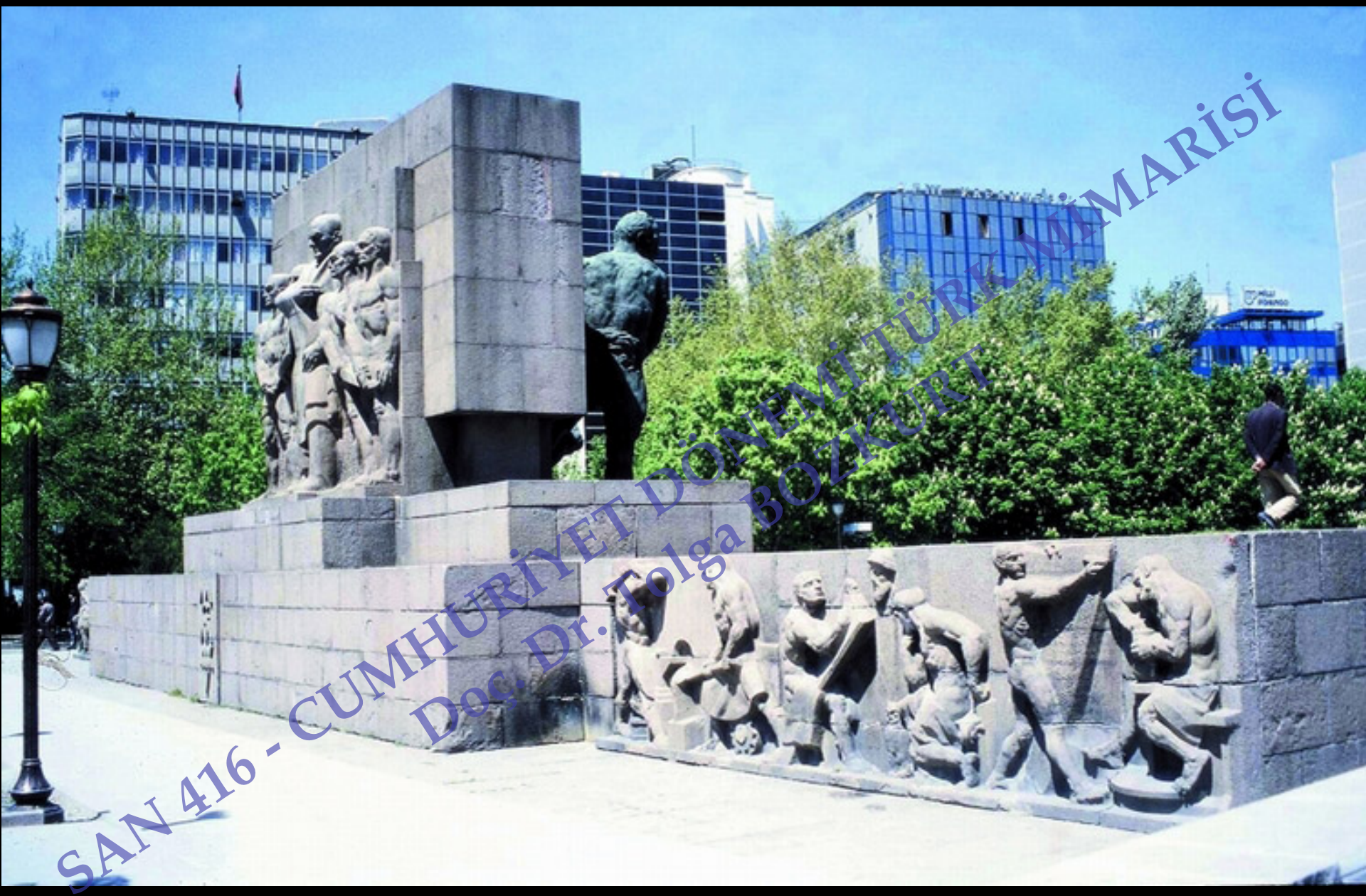
Çok az sayıda mimarın elde edebileceği bir ayrıcalık olan yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti devletinin yönetim merkezinin, en önemli binalarının tasarlanması görevi, Holzmeister'ı o yılların en önemli ve en güçlü mimarı konumuna getirdi. Holzmeister, bu kamu yapılarını genç Türk devletinin gücünü ve kararlı kalıcılığını göstermek için; anıtsal klasikçiliğin yanısıra modern mimarlık anlayışı ile tasarlayıp uyguladı.

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARLIĞI
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Genel Kurmay Başkanlığı (1930)

Güven Anıtı (1931-1936)

Merkez Bankası (1931-1933)

Türkiye Emlak ve Kredi Bankası (1933-34)

T. EMLAK BANKASI A.Ş.
BAŞKENT İ BÖLGE BAŞMÜDÜRLÜĞÜ
EK HİZMET BİNASI

SAYI 16 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
DOÇ. DR. TOLGA BOZKURT

Merkez Bankası

Milli Savunma Bakanlığı

Genel Kurmay

T.B.M.M

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

İçişleri Bakanlığı

Güven Anıtı

Güven Anıtı

Genel Kurmay

Mimarların yanı sıra bu dönemde Türkiye'ye gelen şehirciler de bulunmaktadır.

Herman Jansen: 1928-1939 yılları arasında Türkiye'de bulunmuş, Ankara İmar Müdürlüğü danışmanlığını yürütmüştür. Aynı zamanda Mersin, Adana, Ceyhan, Gaziantep ve İzmit imar planlarıyla da uğraşmıştır.

Ernst Reuter: Türkiye'de bulunduğu 1889-1953 yılları arasında şehircilik konularında verdiği derslerle tanınmış, AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde bir şehircilik enstitüsü kurma girişiminde bulunmuş, konusunda sürekli yayın yapmış bir kişidir.

Henri Prost: 1936 -1950 yılları arasında İstanbul Belediyesi Şehircilik uzmanı olarak bu kentin imar planı üzerinde çalışmıştır.

1930'lu yıllarda ülkemizde başlayan mimarlıkta ortak bir dil ve uluslar arası bir tutum oluşturma çabaları Avrupa'da yapı teknolojisinde yaşanan gelişmelerin geç takip edilmesi nedeniyle, daha güç gelişebilmiştir.

Bu süreçte;

Yapılar hangi amaca yönelik kullanılacaksa, onun çözümüne çalışılmakta, buna göre biçimlendirilmektedir.

Cepheler daha yalın tasarlanarak, yoğun bezemeden kaçınılmaktadır.

Betonarme iskelet düzeni ağırlık kazanmaktadır.

Kübik kütle anlayışı , geniş cam cepheler, serbest bir tasarım, düz çatılar kullanılmaktadır.

Bu dönemde yerli mimarlar da yeni mimarlık gelişimine ayak uydurma çabası içerisinde girmişlerdir.

Bunların başında; **Seyfi Arkan, Şevki Balmumcu ve Sedat Hakkı Eldem** gelmektedir.

SEYFİ ARKAN (1904 - 1966) :

“Türkiye mimarlığında 1930’lar modernizminin son örneklerini veren birkaç mimar arasında, veriminin içeriği, hacmi, sürekliliği ve örnek repertuarının zenginliği nedeniyle başta gelen isimlerinden Seyfi Arkan, kişiliği ve yapıtları modern mimarlık literatürünün en yetersiz düzeyde belgelenen mimarıdır. Mesleki veriminin bir dönemi, Cumhuriyet ve Atatürk adları ile çakışan Arkan, Cumhuriyet mekânının Batılılaşmasında Türk mimarlarının üstlendiği sorumluluğu en üst düzeyde taşıyan isimdir. Cumhurbaşkanlığı köşkleri, devlet yapıları, halkevi binaları, bu mesleki katkının önemli ve kurumsal yapıtaşları olmuştur. Ancak, Arkan bu tasarım etkinliğini sürdürürken, devlet bürokrasisi içinde yer almamış, serbest mimar kimliğini her zaman korumuştur. Modernist tavrını her zaman koruyan Arkan, devlet için tasarladıklarının dışında, özel işverenler için de, son örneğini İstanbul Gümüşsuyu’ndaki Üçler Apartmanı’nın teşkil ettiği saygın ve öncü yapıtlar vermiştir.”

SELİM ZEKİ BENAR

Mezun olduğu yıl: 1929
Dipl. No. 388
(G. S. A.)

SELİM SAYARI

Mezun olduğu yıl: 1929
Dipl. No. 385
(G. S. A.)

SEMİH RÜSTEM TEMEL

(Ehliyetnameyi haiz)

SEYFİ ARKAN

Mezun olduğu yıl: 1928
Dipl. No. 368
(G. S. A.)

SEYFİ SONAD

Mezun olduğu yıl: 1934
Dipl. No. 464
(G. S. A.)

SEZAI ERGÜÇ

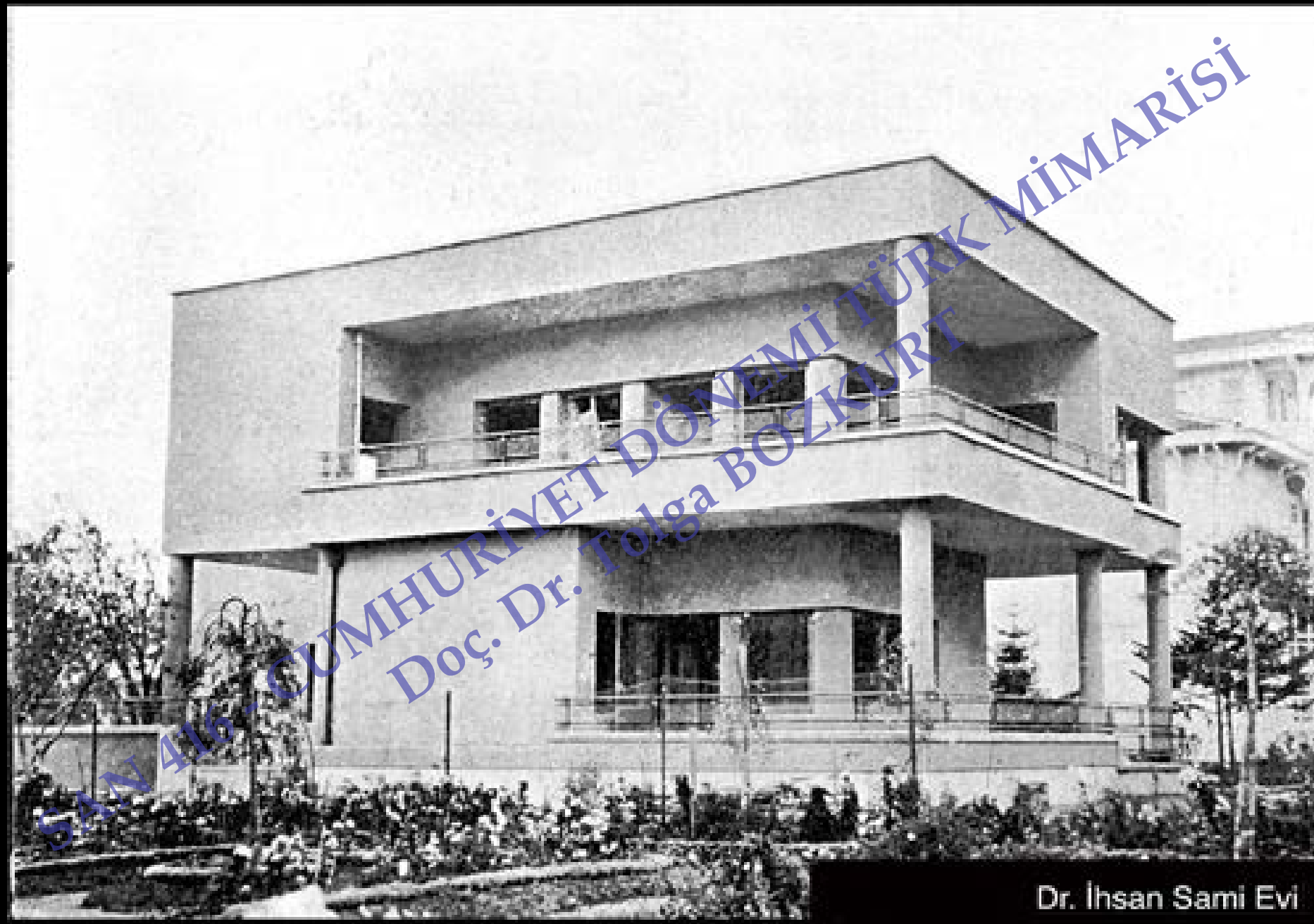
Mezun olduğu yıl: 1935
Dipl. No. 489
(G. S. A.)

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARISI
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

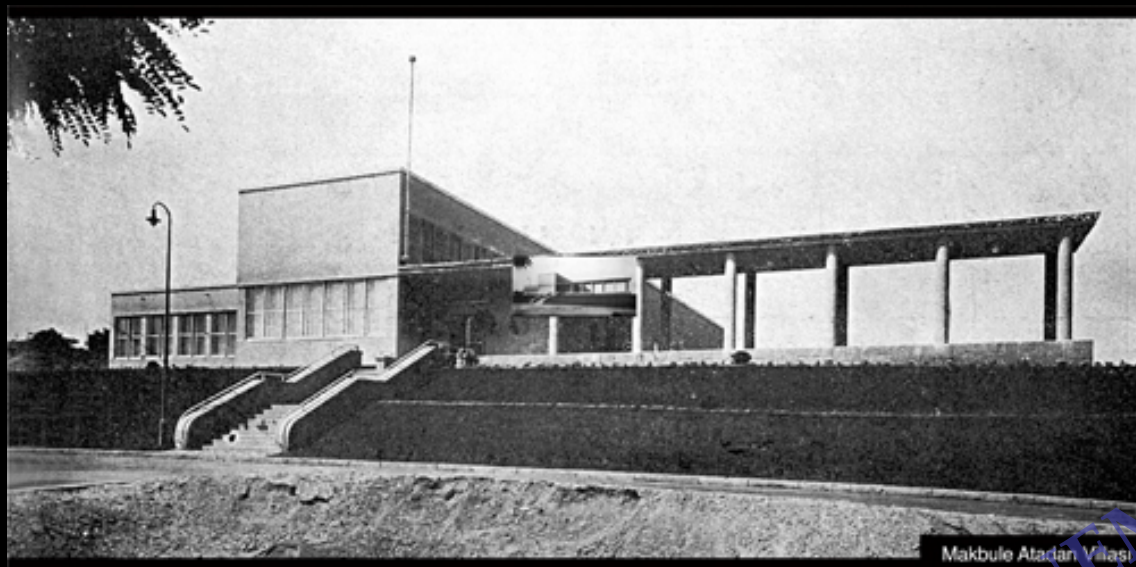
Mimarlık mesleğine, 1933'te Ankara, Çankaya'da Hariciye Köşkü sınırlı yarışması Birincilik Ödülü'yle başlayan Arkan, bir yıl sonra İstanbul, Florya Cumhurbaşkanlığı Deniz Köşkü için açılan yarışmayı da kazandı; daha sonra Atatürk'ün isteği üzerine öteki Cumhurbaşkanlığı yapılarını da projelendirerek Florya'da Umumî Kâtiplik Köşkü'nü (1935-36), Ankara'da Yaverlik ve Dahiliye Vekâleti Köşkleri'yle (1935-36) Çankaya'daki Hariciye Köşkü'nü (1934-36) gerçekleştirdi. "Atatürk'ün mimarı" olarak tanınmasını sağlayan bu çalışmaları dışında, Arkan'ın çok sayıdaki proje ve uygulamaları arasında en tanınmış olanları başta Belediye Bankası Genel Müdürlüğü (bugünkü İller Bankası; 1935-37, Ankara), Üçler ya da İ. Galip Fesçi Apartmanı (1934-35, Ayaspaşa, İstanbul), T.C. Tahran Büyükelçiliği (1937) ve Çemberlitaş Palas (1938, İstanbul) olmak üzere, Türk Ticaret ve Osmanlı Bankaları'nın birçok şube binası (1949-55 arasında), İzmir Uluslararası Fuarı'nda Sümerbank Pavyonları (1937, 1944), Zonguldak'ta Kozlu ve Üzülmez'de işçi mahalleleri ve sosyal tesisleri (1934-36), İstanbul'da elektrik santralleri ve transformatör binaları (1943-47), çok sayıda apartman ve özellikle tek evler, spor ve dinlenme tesisleridir. İşçi mahalleleri ve sosyal tesisleri, teras örtülü, az açıklıklı, işlevsel, ucuz ve minimum alan etüdlerine dayanan tasarımlardır ve bu alanda Türkiye'deki ilk örnekler arasında yer almaktadır. Ayrıca, Arkan'ın imar planı çalışmaları da bulunmaktadır.

Dışavurumcu mimarlığın önde gelen adlarından biri olan Poelzig'in öğrencisi olmasına karşın Arkan'da, özellikle de mimarlığının ilk yıllarında, Dışavurumcu tasarıma karşı ölçülü bir tutum görülmektedir. Nitekim Türkiye'deki ilk uygulaması Dr. İhsan Sami Evi (1933, Suadiye, İstanbul), yapıyı zeminden yükselten ayaklar üstünde bir Le Corbusier uyarlamasıdır. Çankaya ve Florya Köşkleri farklı işlev bölümlerini birleştiren parçalı planları, düz duvar yüzeyleri, geniş camlarıyla Bauhaus etkileri taşıyan çalışmalardır. Arkan'ın Dışavurumcu tasarıma yakınlaşması ilk olarak Ayhan Apartmanı'nda (1935, Taksim, İstanbul) görülür. Arkan'ın bu yıllardaki en tanınmış yapıtı, 1935'te bir yarışma nedeniyle projelendirdiği, bugünkü adıyla İller Bankası Genel Müdürlüğü Binası'dır. Banka, akılcı mimarlığın tasarım ilkeleriyle Dışavurumcu biçim öğelerinin özenli bir bileşimini sunmaktadır. Ankara'da, tasarımını yaptığı ama gerçekleştirilmeyen 900 kişilik sinema projesiyse (1936) tam daire planı ve eğrisel çizgileriyle, fuayenin saydam cephesinden görülen merdivenlerin yükselen eğrisiyle. Arkan mimarlığının

5717 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

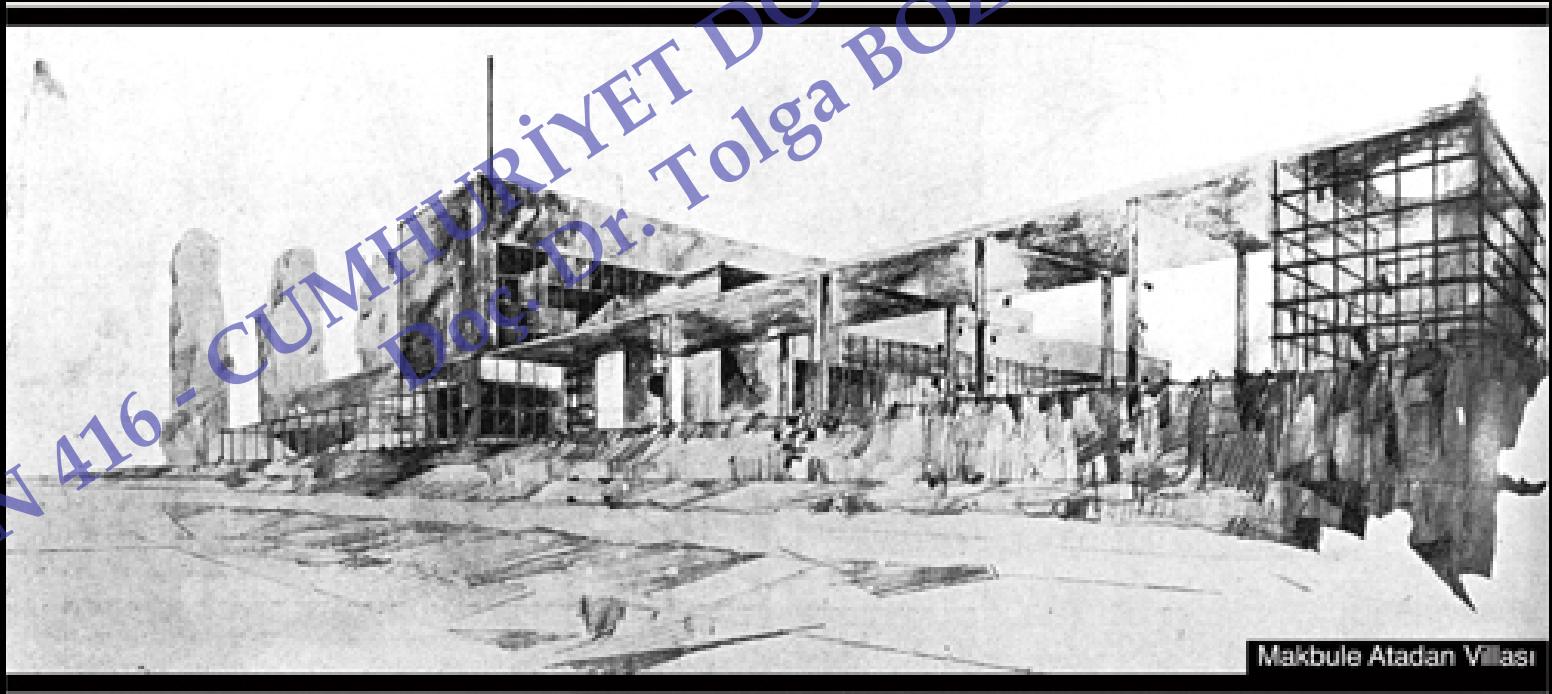
Dr. Ihsan Sami Evi

Makbule Atadan Villası

Makbule Atadan Villası

Makbule Atadan Villası

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Hariciyeciler Köşkü

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Üçler Apartmanı

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

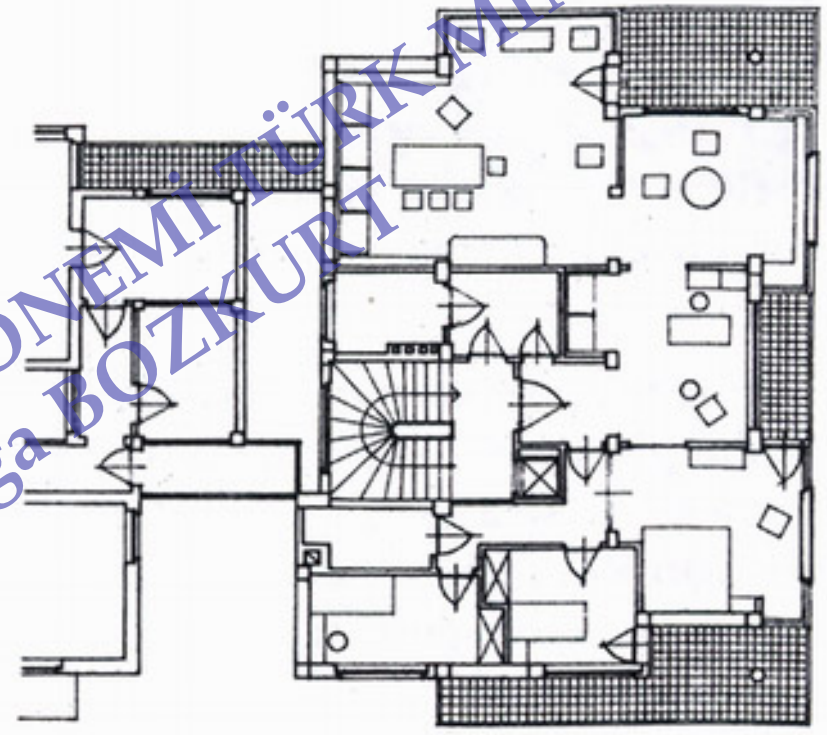
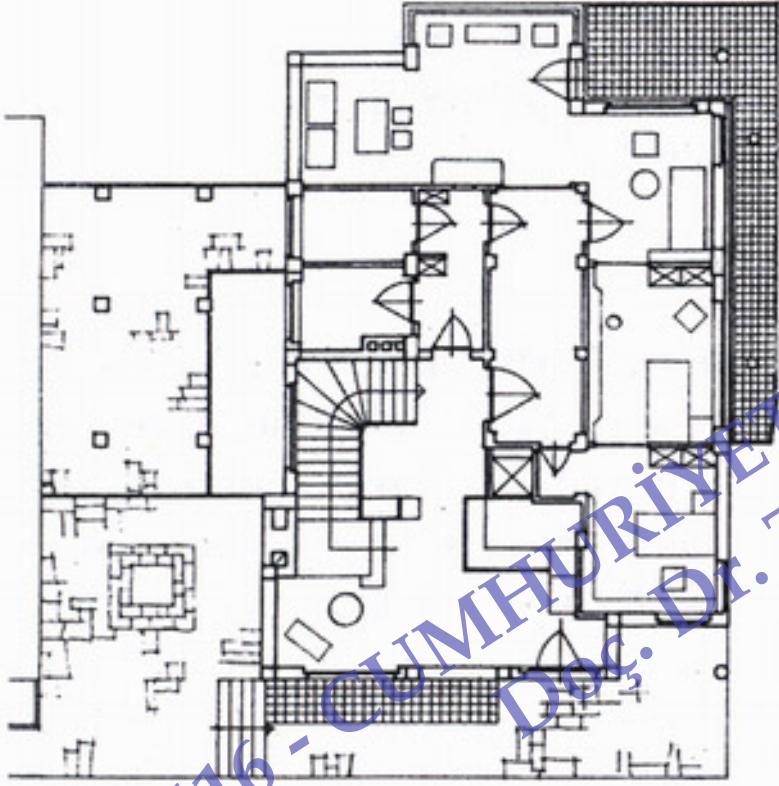

YAKA TURİZM

YAKA TURİZM

H dayet

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARISI
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

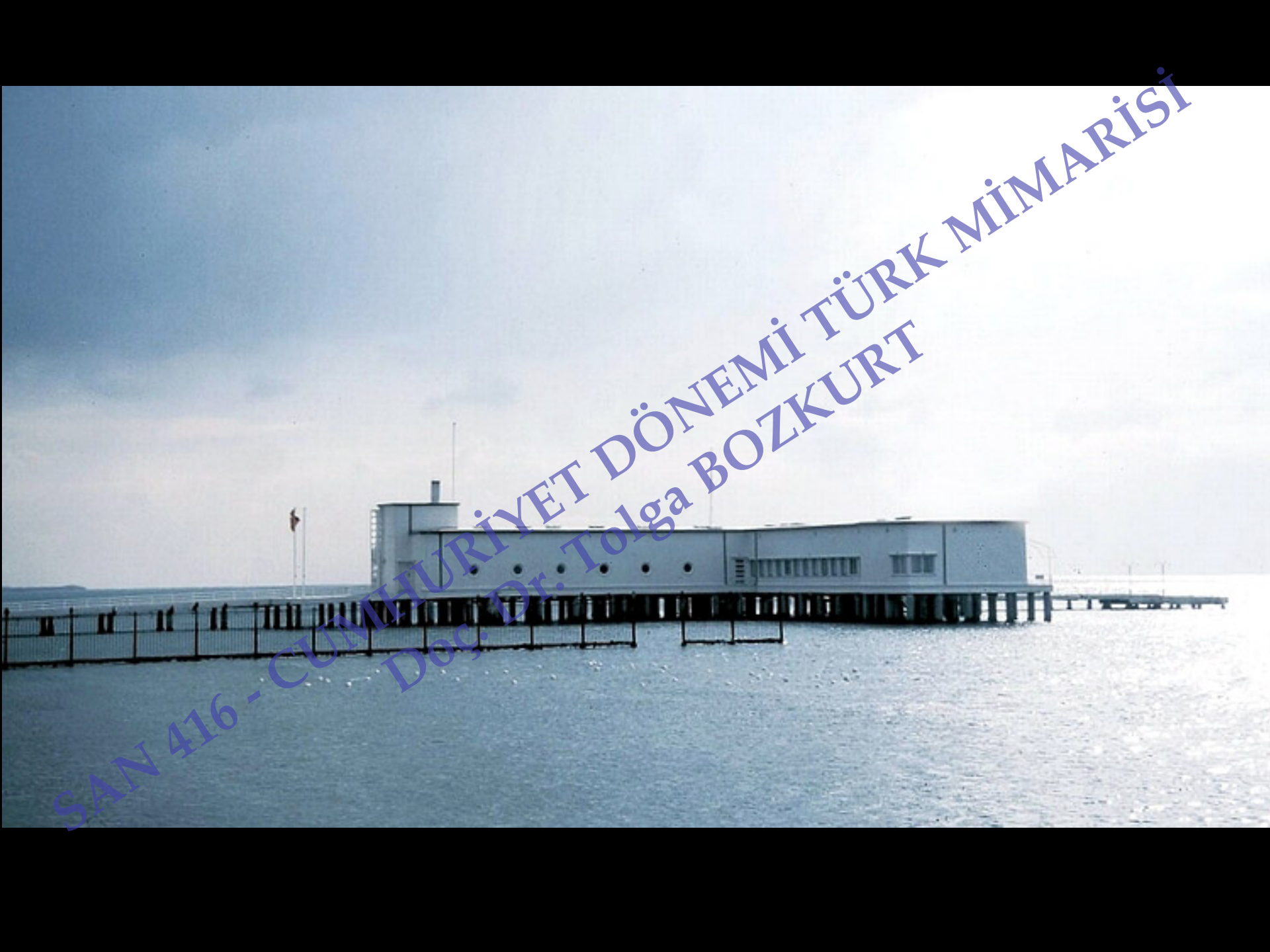

Talimhane Ayhan Apt.

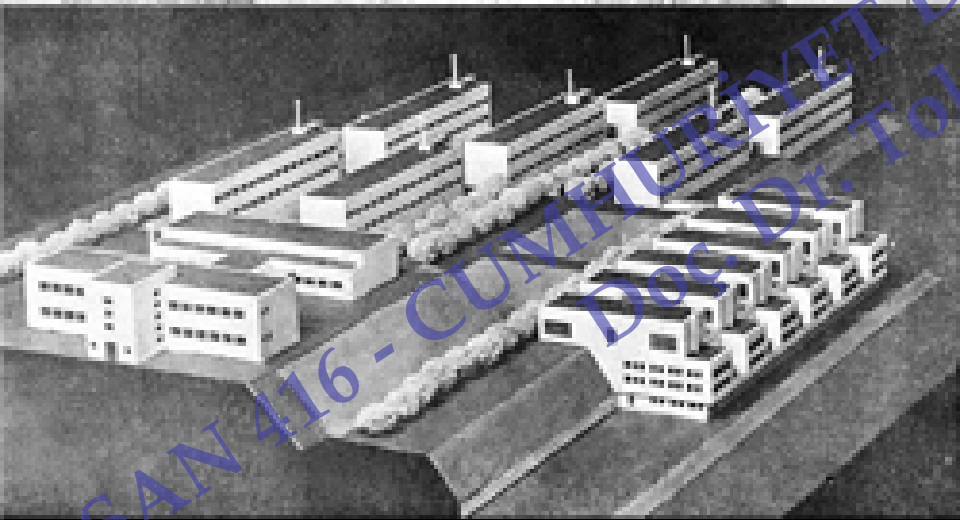
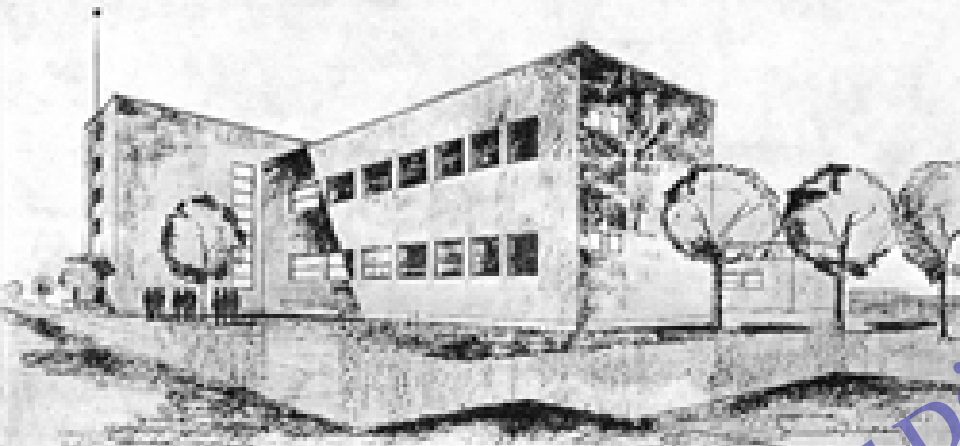

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Florya Deniz Köşkü

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

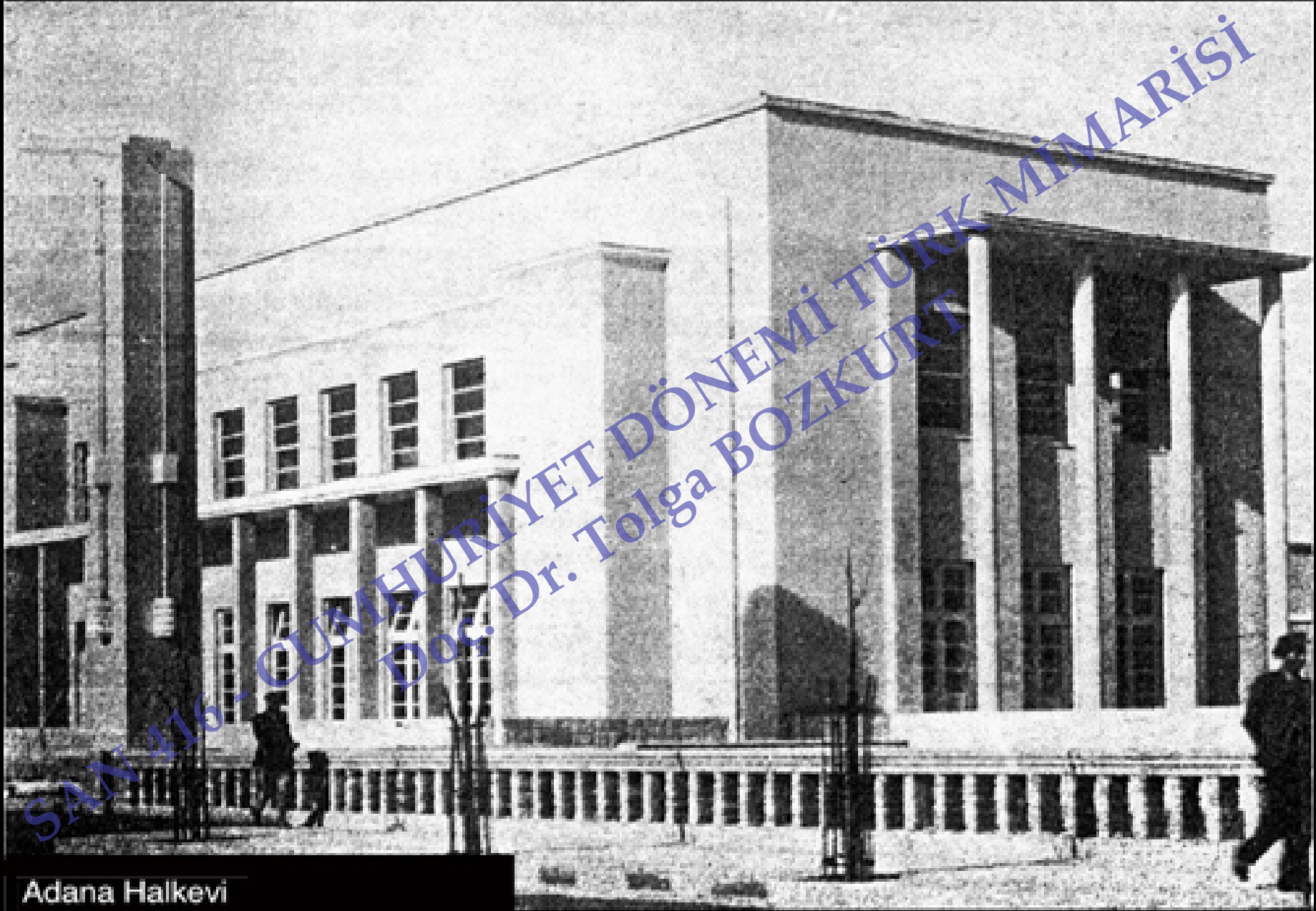
ZONGULDAK M.K.I. AMELE EYLERİ MAHALLESİ UMUMİ PLANI

MIMAR : SEHAETTİN

Zonguldak İşçi Mahallesi

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Adana Halkevi

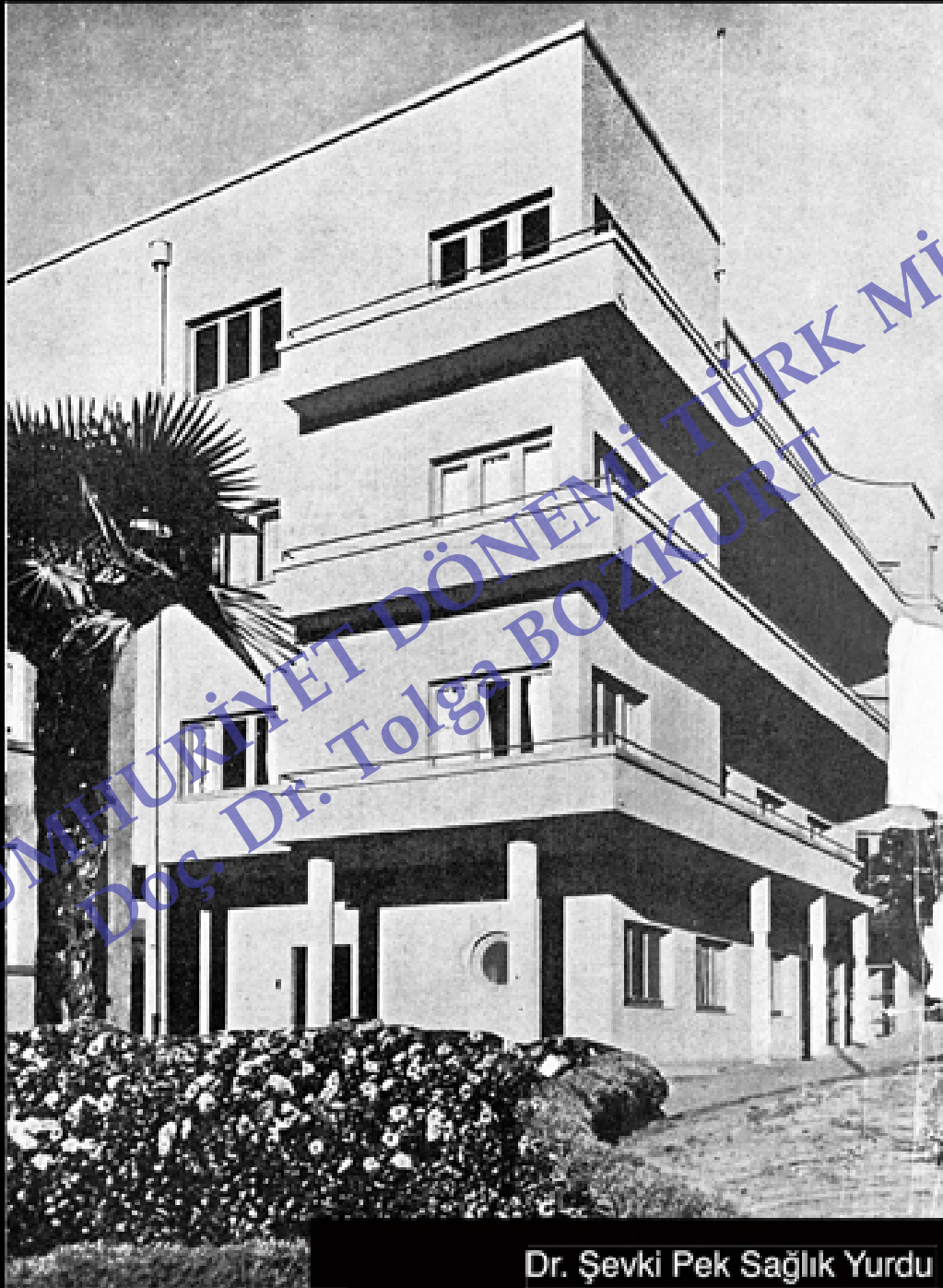
İller Bankası

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

İller Bankası

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Dr. Şevki Pek Sağlık Yurdu

SAN 416 - CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK MİMARİSİ
Doç. Dr. Tolga BOZKURT

Salih Bozok Villası

1940'lı yıllardan sonra hem kişisel hem de profesyonel hayatında bir kırılma yaşayan Arkan, bu dönemde ilk eşinden ayrılmış, ülkede baş gösteren ulusalcılık akımları ve değişen siyasi rejim karşısında mevcut işveren profilini de yitirmiştir. Bu dönemden sonra oldukça azalan mimari üretimi mimarın hem maddi hem de manevi anlamda çöküşüne neden olmuştur. Bu dönemde kendisine sipariş edilen THY Genel Müdürlük binası ve Tozkoparan Terminal binası gibi prestijli projelerin de iptal edilmesinden sonra kariyerinde hızlı bir düşüşe geçen mimar, meslek hayatını Elmadağ'da K Han'da bulunan ofisini zorlukla ayakta tutmaya çalışarak sürdürmüştür. Bu düşüş döneminin sonucunda 15 Temmuz 1966 tarihinde sağlık problemleri nedeniyle kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmiştir. Borcundan dolayı mahkeme kararıyla tasfiye edilen bürosunda bulunan mimara ait çizimler ve belgeler de bu şekilde tarihe karışmıştır.